

„Mis- ja desinformatsiooniga
toimetulek vanemas eas“

Desinformatsioon: kuidas see toimib ja mida teha?

Nordplus

Vanhustyön keskusliitto
CENTRALFÖRBUNDET FÖR DE GAMLAS VÄL RY

Lektorile:

Loengu ettevalmistamiseks on soovitatav tutvuda järgmiste materjalidega:

- <https://cri.lt/publications/disinformation-tool-kit/>
- <https://cri.lt/publications/propagandos-amzius-kovos-su-dezinformacija-priemoniu-rinkinys-2/>

Mis on desinformatsioon?

Desinformatsioon on teadlikult loodud eksitav või vale teave, mida levitatakse eesmärgiga petta inimesi, mõjutada nende arvamus, käitumist või poliitilisi otsuseid.

Mis on desinformatsioon?

Olulised
tunnused:

Tahtlikkus – teavet loov või levitav inimene teab, et see on vale.

Levitamiskanalid – sotsiaalmeedia, meediaväljaanded, võltsuudiste veebilehed, meemid, videod jne.

Manipuleerimine – eesmärk on mõjutada publikut, tugevdada kindlat narratiivi, tekitada segadust või usaldamatust.

Miks desinformatsioon toimib?

Desinformatsioon toimib, sest see mõjutab meie mõtlemist, emotsioone ja viisi, kuidas me teavet töötleme.

Miks desinformatsioon toimib?

Peamised põhjused:

1. Kognitiivsed kallutatused

Meie aju kasutab kiirete otsuste tegemiseks vaimseid otseteid, mis muudavad meid vastuvõtlikuks erinevatele mõjutustele.

•Kinnituskallutatus (confirmation bias) – usume kergemini infot, mis kinnitab meie olemasolevaid uskumusi.

•Autoriteediefekt – kui teave pärineb näiliselt usaldusväärsest allikast, kipume seda rohkem uskuma.

•Kordusefekt (illusoorse tõe efekt) – sageli kuulnud väide tundub tõepärasem, isegi kui see ei vasta tegelikkusele.

Miks desinformatsioon toimib?

Peamised põhjused:

2. Emotsioonide ära kasutamine

• Need tekitavad sageli hirmu, viha, pahameelt või uudishimu.

• Tugevaid emotsioone esile kutsuv sisu levib kiiremini, sest inimesed jagavad seda impulsiivselt. Kui tunneme ohtu või tugevaid emotsioone, ei pruugi me sisu kriitiliselt analüüsida.

• Desinformatsiooni sõnumid on sageli suunatud meie hirmudele ja ärevusele.

• Desinformatsiooni loojad kasutavad ära inimeste ebakindlust ning võimendavad hirme ja viha.

Miks desinformatsioon toimib?

Peamised põhjused:

3. Sotsiaalmeedia toimimispõhimõtted

• Algoritmid näitavad meile sisu, mis vastab meie huvidele ja varasematele tegevustele. Nn „infomullid“ või „kajakambrid“ loovad mulje, et paljud inimesed toetavad sama seisukohta. See muudab valeinfo usutavamaks ja soodustab selle edasist levikut.

• Sotsiaalmeedia-platvormid eelistavad sisu, mis tekitab tugevaid reaktsioone ja mida kiiresti jagatakse.

• Nii võib eksitav teave väga kiiresti suure publikuni jõuda.

Miks desinformatsioon toimib?

Peamised põhjused:

4. Sotsiaalne surve ja kogukonnad

• Inimesed kalduvad uskuma seda, mida usuvad nende lähedased inimesed: pereliikmed, sõbrad, kolleegid, interneti-kogukonnad

• Seetõttu võib isegi valeinfo saada näilise „kogukondliku usaldusväärse“

Miks desinformatsioon toimib?

Peamised põhjused:

5. Infoküllus ja vähene faktikontroll

Tänapäeva infokeskkond on väga kiire ja mahukas. Inimestel ei jätku alati aega teabe kontrollimiseks. Kõik ei oska usaldusväärseid allikaid ära tunda. Professionaalset ajakirjandust võib olla keeruline eristada manipuleerivast sisust. Samas on kogu teabe pidev kontrollimine keeruline ja aeganõudev ning võib tekitada ebakindlustunde, nagu ei saaks enam midagi usaldada.

Kuidas desinformatsiooniga toime tulla? Nordplus

Kas peaksime alati kõike kontrollima?

Mitte tingimata. Oluline on hinnata teabe mõju ja tähtsust. Eriti ettevaatlik tasub olla enne info jagamist või selle põhjal otsuste tegemist.

Kuidas desinformatsiooniga toime tulla?

Kas tasub
sotsiaalmeedias
vaielda?

Üldjuhul ei ole mõistlik desinformatsiooni levitajatega kommentaarides vaielda. Me ei pruugi teada, kas tegemist on päris inimese või automatiseeritud kontoga (botiga). Sageli annab vaidlus valeinfole hoopis rohkem tähelepanu. Parim lahendus on: blokeerida häiriv konto, teavitada sotsiaalmeediaplatformi, mitte aidata kaasa valeinfo levikule.

Kuidas toime tulla?

Mida teha
lähedastega, kes
on valeinfot
uskuma jäänud?

desinformatsiooniga Nordplus

Ära naeruväärista ega alanda inimest. Väldi agressiivset vaidlustamist. Küsi küsimusi ja kuula. Julgusta inimest ise oma seisukohti läbi mõtlema. Sageli aitab rahulik vestlus paremini kui otsene vastandumine.

Lõpetuseks.....

Tuntud Itaalia semiootik
ja kirjanik Umberto Eco
(1932-2016) on öelnud:

„Sotsiaalmeedia on andnud sõnaõiguse
lugematutele rumalatele, kes varem
rääkisid oma mõtteid ainult baaris
veiniklaasi taga ega tekitanud
ühiskonnale kahju. Siis vaigistati nad
kiiresti, kuid nüüd on neil sama õigus
sõna võtta kui Nobeli preemia
laureaatidel. Alanud on rumaluse
pealetung.“

